

Fenyvesi Éva – Kurgyis Zsuzsanna

Mindennapi korrupció – avagy hogyan gondolkodnak a fiatalok a korrupcióról?

Everyday corruption - or what do young people think about corruption?

Összefoglalás

A korrupció jelensége állandóan jelen van mindennapjainkban, számtalanszor halljuk, érzékeljük, szembesülünk vele. A korrupció mégis gyakran tabu téma. Amikor pedig beszélünk róla, legtöbbször két eltérő megközelítésben nyilvánítunk véleményt: elvicceljük a kérdést azzal, hogy kár, hogy nem minket akarnak korrumpálni, vagy felháborodásunknak adunk hangot egy-egy korrupcióról szóló hír hallatán. A publikáció elsősorban egy a fiatalok (javarésztben főiskolások) korrupcióról való gondolkodását feltáró empirikus kutatást kíván bemutatni. Ennek kapcsán a következő kérdésekre keressük a választ:

- Mennyire ismerik a fiatalok a korrupció kifejezés jelentését?
- Felismerik-e a korrupciós cselekményeket, vagy arra tett kísérleteket?
- Milyenek ítélik meg a hallgatók a korrupció elterjedtségét szűkebb és tágabb környezetükben?
- Hogyan állnak hozzá a fiatalok a korrupció "leleplezéséhez" és annak következményeihez?

Kulcsszavak: korrupció, mindennapi korrupció, normakövetés, korrupció megítélése

Summary

The phenomenon of corruption is ever present in our everyday life, we hear about it, witness it and are often confronted with it. Corruption is still often a taboo topic. When we talk about it, we generally express our opinion in two different ways: we either make fun of it by regretting it is not us who they want to corrupt, or express our indignation on hearing about corruption. This paper presents empirical research on what young adults (mostly undergraduates) think about corruption. In this regard, what are the answers to the following questions:

- How familiar are young people with the meaning of the term 'corruption'?
- Do they recognise acts or attempts of corruption?
- How do students consider the prevalence of corruption in the immediate and wider environment?
- What is the attitude of young people to the "uncovering" of corruption and its consequences?

Keywords: corruption, everyday corruption, norm-following, judgment of corruption

A MINDENNAPI KORRUPCIÓN MEGHATÁROZÁSA

A korrupcióról alkotott véleményünket nagyban befolyásolják a különböző média hírek és a témáról való személyes beszélgetések. A "hangzatos" címek – például: "FAZ: a hétköznapi korrupció foj-

togatja Magyarországot"¹ "Korrupciótól dübörög a magyar közélet"² – hallatán fertőzöttnek ítéljük meg az egész országot, a világot. Furcsa mód azonban személy szerint minket és környezetünket elkerüli a korrupció. Erre utal egy kutatás (Székely et al., 2012) egyik eredménye, amelyben a megkérdezett fiatalok nem tapasztaltak korrupciót az oktatási intézményekben, a

¹ <http://mno.hu/migr/faz-a-hetkoznap-i-korrupcio-fojtogatja-magyarorszagot-407556>

² <http://www.mr1-kossuth.hu/archivum/kozelrol-hetkoznap-i-korrupcio.html>

lakóhelyükön és a közvetlen környezetükben. Ezzel szemben az országban, a világban, valamint a politikában és az üzleti életben viszont igen... Azt, hogy valóban jól ítélje meg mindenki a korrupció burjánzásának fokát egy adott környezetben, alapos ismeretre van szüksége a témán belül: mi is az a korrupció, milyen lehetséges felbukkanási formái vannak, mikor beszélhetünk bűncselekményről, stb.. A különböző kutatások azonban azt mutatják, hogy nem is olyan egységes az, hogy ki mit gondol, ért a korrupció alatt. Például egy korábbi kutatás szerint (Fenyvesi, 2013) a válaszadók 93 százaléka említette az előnyhöz jutás lehetőségét a korrupció meghatározása kapcsán. Arra, hogy ez jogosulatlan előny már csak a megkérdezettek alig több mint fele utalt. A konkrét esetek felismerésekor pedig nem volt olyan cselekmény, amiről mindenki egyformán úgy gondolta volna, hogy az korrupció, vagy éppen nem korrupció. Például csupán a válaszadók 66%-a tartotta a "Kenőpénzhiánycikkért" tevékenységet korrupciónak, 26% úgy vélte, hogy fennáll a korrupció veszélye, míg 8% nem találta korrupcióval összekapcsolhatónak.

A korrupció meghatározásának problémáját a szakcikkem sem oldja meg, mivel a korrupció számos megjelenési formája nem teszi lehetővé egy mindenki számára elfogadható fogalom meghatározását. A korrupció fogalomkörébe tartozó cselekvések mindegyikét külön-külön a saját jogán kellene kezelni. Így hiába tudjuk, hogy az úgynevezett általános meghatározások nem adják vissza a korrupció valós tartalmát, mégis gyakran folyamodunk efféle megoldáshoz. Ilyen általános értelmezést olvashatunk a Transparency International magyarországi tagozatának "Fiatalok és a korrupció Magyarországon" kutatásában is, ahol így határozzák meg a korrupció fogalmát: "Korrupciónak tekintjük, ha valaki azért él vissza a rábízott hatalommal és jogokkal, hogy önmaga számára előnyt szerezzen (Székely at all, 2012:6).

A korrupciót a mi kutatásunkban is széles

értelemben közelítjük meg, olyan definíciót kívánunk használni, amelybe beilleszthető a korrupció számos megjelenési formája. Az általunk alkotott és használt fogalom: Egy személy vagy egy csoport anyagi vagy más személyes/csoport érdekből nem a szabályoknak, előírásoknak megfelelően cselekszik, és ezáltal jogosulatlan előnyben részesül vagy/és részesít másokat.

Korrupciónak tekintünk tehát minden olyan jelenséget, amire ráillik a fenti meghatározás, így az úgynevezett "mindennapi korrupciót" is. Ez utóbbi meghatározáshoz azonban szükség van némi finomításra. Bíró (1998:209-210) szerint "gyakorlatilag nincs olyan ügyintézés – legyen az bármilyen apró is – amelynél az ügyintéző fél ne mérlegelné a kiskapuk keresését, a soron kívüli vagy kedvezményes megoldási lehetőséget, s ugyanakkor ne gondolna... valamilyen kisebb-nagyobb szívességre, ajándékra, akár előzetes ügyintézési nyomatékként, akár utólagos honoráriumként. Ez utóbbi mozzanat akkor is előtérbe kerül, ha éppen nem vált szükségessé a kiskapuk használata vagy a törvényszegő eljárás. Az adományozásra, hállára mindig gondolni kell. Vagy azért, mert a hivatalnok az ügyfél számára fontos ügyet intézett sikerrel. Vagy azért, mert már korábban is intézett, s épp ideje van a hálának és szívességeknek. Vagy pedig azért, mert ügyes-bajos dolog a jövőben is akad, s jobb előre biztosítani a kapcsolatot."

A mindennapi korrupciót mi a korrupciós hierarchia legalsó szintjébe soroljuk és a különféle szolgáltatásokért (egészségügyi alkalmazottnak, hivatalnokoknak, intézkedő parkoló őrnök, rendőrnek, vámosnak, ellenőrnek, stb.) adott kenőpénzt vagy egyéb juttatást, szíveséget értünk alatta.

Sokan úgy gondolják, hogy a "kismértékű" korrupció a mindennapi élet velejárója. Ezért miután belecsúsznak egy-egy hétköznapi gyakorlattá vált ügybe, gyorsan feloldozzák magukat az esetleges lelkiismereti terhek alól. Gyak-

ran elhangzanak ilyenkor a "senki sem tudja meg" és "ha más megteheti, akkor nekem/neked is kijár" mondatok, azaz megjelenik egyfajta hárfítási mechanizmus. Véleményünk szerint az úgynevezett fehér korrupció nagyon veszélyes a társadalomra, hiszen ha a nyilvánosság döntő része tolerálja ezeket a tevékenységeket, semmi nem akadályozza meg azok terjedését. A hétköznapi gondolkodás tehát gyakran felülírja a törvényeket, a társadalmi elfogadottság pedig legálissá teszi, kifehériti ezeket a cselekedeteket. Mivel az emberek belemennek ebbe a "játékba", egyre nehezebb lesz megfordítani a folyamatot.

A (MINDENNAPI) KORRUPCIÓ KIALAKULÁSÁNAK OKAI

Amióta emberi társadalom létezik a korrupció a világon mindenütt, minden politikai-gazdasági rendszerben előfordul, kisebb-nagyobb mértékben. Kialakulásának számtalan oka van. A különböző szintű, mélységű, típusú korrupciós tevékenységek eredete nehezen szétválasztható, egymásra való hatásuk bonyolult. Ezért kutatásunkban nem törekszünk szétbontásukra. A következőkben felsoroljuk azokat az általunk legfontosabbnak tartott okokat, amelyek a korrupció bármely formájának kialakulását előidézhetik.

1. A korrupció "társadalmi feltétele, hogy létrejöjjön egy hierarchikus viszony a javak feletti rendelkezésben, létezzen társadalmi munkamegosztás, s a szűkösen rendelkezésre álló erőforrások megszerzésében, az azokhoz kapcsolódó előnyök megszerzésében, illetve elosztásában valamely társadalmi csoportnak előjogai vannak." (Takács et al. 2011:27)
2. Az állami szektor mérete illetve szerkezete. Minél nagyobb az állami jelenlét, bürokrácia, annál jobban növekszik a korrupció esélye. "A hatékony intézményrendszer egyik kulcs-

eleme a hatékony jogrendszer, amely megfelelően visszatartó erejű büntetéssel fenyeget korrupció esetén, s az párosul egy hatékony korrupciófeltáró rendszerrel." (Takács et al., 2011:32). Fontos, hogy a szabályozás ne legyen se túlzott, se hiányos, illetve legyen egyértelmű, hogy elkerülhessük a "kiskapuk" adásának lehetőségét. A rendszerváltás előtti évtizedekben legfőképpen a strukturális típus jelentkezett Magyarországon a hiánygazdaság miatt. A későbbiekben egyre jobban motiválta az embereket az egyéni előnyyszerzés.

3. Ezt még tovább bonyolítja, hogy a rejtett és a valódi hierarchia sokszor nem azonos egymással. Szvetelszky Zsuzsanna (2009) szerint: "Minél nagyobb az eltérés a formális és az informális háló közt, annál nagyobb a korrupció tere." Ha képesek vagyunk elvonatkoztatni saját kapcsolatrendszerünkötől, és kívülrőlként tekinteni a történésekre, akkor könnyebben észlelhetjük a körülötünk zajló események korrump mivoltát.
4. A szociológusok sokszor utalnak a korrupció kialakulása kapcsán a kulturális hatásokra, melyben nagy szerepet játszik az általános bizalom, a vallás és a hierarchia kérdéséhez való hozzáállás (Havasi, 2009). Az emberek közötti bizalom és a korrupció mértéke között fordított arányosság van (Glinkina, 2010). Ezzel szemben más eredményt mutatnak azok az elemzések, ahol a családcentrikusság és a korrupció egymásra való hatását vizsgálták, és kiderült, hogy a kettő pozitív korrelációt mutat. Ugyanis azokban az országokban, ahol a megvesztegetők biztosabbak abban, hogy majd viszonzást is remélhetnek, – vagyis jelen van egyfajta általános bizalom a partnerek között – magasabb korrupciós szint mutatkozik. Továbbá, ahol magas a rokonok felé irányuló lojalitás, felbukkanhat a

nepotizmus. Az erősen hierarchikus vallások – mint például a katolikus, a keleti ortodox és a muszlim – és a korrupció közötti összefüggések vizsgálatára irányuló kutatások azt bizonyítják, hogy azokban az országokban, ahol az ilyen típusú vallások dominálnak, kisebb a korrupció mértéke. Egy másik kutatás azt mutatta ki, hogy a buddhista, hindu, iszlám és legfőképp a reform előtti keresztény (protestáns és anglikán) csoportokban nagyobb mértékben jelentkezett a korrupció. A különböző vallási értékek és a megvesztegetés szintje között, pozitív korrelációt fedeztek fel. Ilyen változó például az, hogy az egyének elfogadják, illetve következetesnek tartják, hogy egy országon belül egyenlőtlen a hatalomelosztás. Egy másik ilyen tényező, hogy az egyén az anyagi sikert az életminőség elé helyezi. A hagyományörzést és a különböző társadalmi értékeket vizsgálva, egy kutatás azt bizonyította, hogy azok a közösségek, ahol a világi, vagy racionális erények dominálnak a hagyományos vallási értékek felett (vagyis, ahol a személytelen értékek fontosabbak, mint például a családi értékek), kisebb a korrupciós ráta. A "túlélés" jellegű orientálódás kétszer olyan magas korrupciós szintet mutat, mint ahol a hagyományhoz való irányultság jelentkezik (Rose-Ackerman, 2006).

5. A korrupciónak (többek között) individuális okai is vannak. Megítélésünket nagyban befolyásolja a környezetünk, annak szokásai, kultúrája mellett az önmagunk által "viselt szemüveg". Azonos korokban és társadalmakban is másképp ítéljük meg a körülöttünk zajló korrupciós ügyeket. Egy szituáció kerete mindaddig semleges, amíg mi emberek nem töltjük fel valamilyen tartalommal. Egyéni okok kialakulhatnak valamilyen kényeszerhelyzet folytán, erkölcsi gyengeség miatt, a társadalom nyomása

által. Habár nincs közvetlen kapcsolat a gének és a korrupció között, de kiderült, hogy a genetikai tényezők 40-60%-ban felelősek a személyiségvonások, attitűdök és társadalmi tájékozódás egyéni különbségeiért. (Bereczkei – Tóth, 2008.) Az emberek bizonyos körülmények között hajlamosak arra, hogy normasértő és manipulatív eszközöket bevetve, másokon keresztül érik el céljaikat. Ez azonban sajátos kulturális és társadalmi feltételek közepette válik a mai értelemben vett korrupcióvá. A korrupció egyfajta kettősséget foglal magában, hiszen a korrumpáló valamilyen számára értékes erőforrásból hiányt szenved, amivel akár még társadalmi sikerességét is növelheti, miközben a korrumpált javakhoz, lehetőségekhez juthat hozzá. Ugyanakkor, főleg a megvesztegető személye a lebukás és a társadalmi megszégyenülés kockázatát is vállalja. Mindezek mellett nem elhanyagolható a normaszegés miatti rossz közérzet, lelki stressz, és bűntudat érzése sem. Jellemző, hogy minél kisebb társadalmi ranggal rendelkezik egy egyén, annál jobban megterheli pszichésen és anyagilag is a megvesztegetés. A korrupciós kapcsolat létrejöttét nehezíti, ha a felek között nagy a társadalmi különbség. A korrupció a versengés mellett együttműködést is igényel, amelynek egyik legfontosabb aspektusa az egymás iránti bizalom (Bereczkei – Tóth, 2010).

6. Normakövetés/normaszegés. A korrupció mindaddig, amíg nem válik normává, normaszegésnek számít. Az úgymond normakövető egyedek (akik kivétel nélkül elkövetünk a mindennapok során "apró" hétköznapi korrupciókat, melyeket aztán, mint "mindennapi vétkeket" azonnal meg is "gyónunk" saját magunknak: "a korrupció az, amiből mi rendes, becsületes, stb. emberek kimaradunk. És ilyenkor a "rendes"

ember valami eget rengető panamára gondol, miközben megfélemezik arról, hogy ő maga is naponta vétkezik, normát szeg, de csak affélét, aminek költsége még maga számára elviselhető. Hiszen nem is történt semmi, csak a minisztériumi kapcsolataira hivatkozott egy ügyintézésnél, vagy mosolyával jobb belátásra bírta az őt igazoló rendőrt. Korrupciót ezért – szociálpszichológiai értelemben legalábbis – lényegében akkor követ el az egyén, ha tudatosan be is árazza azt, vagyis felméri a lebukással, kitudódással járó normaszegés veszteségének és a korrumpálással járó haszonnak a számára kedvező szaldóját (Hankiss, 2004).

7. Történelmi, földrajzi sajátosságok (Rose-Ackerman, 2006). Néhány történelmi és a földrajzi változó is elősegítheti a korrupciót. A gazdag természeti erőforrásokkal, a magas korrupciós rátával rendelkező szomszédos országok és a világ legnagyobb kereskedelmi központjaitól való távolság mind-mind jelentősen emelhetik a korrupció nagyságát. De ezen felvetések körül is eltérő álláspontokkal találkozhatunk magunkat szembe. Az OPEC (Kőolaj-exportáló Országok Nemzetközi Szervezet) tagállamait is vizsgálták, amelyek kőolajban igen gazdagok. Ez a változó nagyban növeli egy ország korrupciós szintjét. Más tanulmány szerint, egy ország természeti erőforrásának nagysága, az elsődleges termelés-

ben résztvevő munkaerő száma szerint is mérhető. Azt is megfigyelték, hogy minél közelebb van egy ország az egyenlítőhöz, annál hajlamosabb a korrumpálásra! Egyes kutatások szerint, egy ország gyarmati öröksége befolyásolhatja mostan politikai életét, beleértve a korrupció szintjét is. Azonban az ilyen vizsgálati lehetőségek igen korlátozottak, és ezeknek a kutatásoknak nem az volt az elsődleges célja, hogy megvizsgálja a korrupció és a gyarmatosítás kapcsolatát.

8. Szegénység. A korrupció és a szegénység egy ördögi kör: a korrupció a fejletlenség és szegénység oka, a szegénység hozzájárul a korrupció elterjedéséhez. Ezért a korrupció oka és következménye is a fejletlenségnek. Ha a szegénység lenne az oka a korrupciónak, nehéz lenne megmagyarázni, hogy a gazdag fejlett országokban miért fordulnak elő ilyen típusú botrányok. A szegénység nem jelenti azt, hogy valaki automatikusan tisztességtelenné válik. Gondoljunk azokra a korrumpált afrikai vezetőkre, akiknek több milliárd dollárjuk van különböző európai bankokban. Ők ugyan nem szegények, de hozzájárulnak országuk szegényebbé tételéhez a nemzeti vagyon elherdálásával. Az alábbi ábra (1. ábra) azonban azt mutatja, hogy akár ok vagy okozatként, de a korrupció észlelt mértéke összefüggésben van a kontinensek fejlettségével.

1. ábra.

Fejlett és fejletlen országok, valamint a kontinensek korrupciós jellemzői (2005)

Forrás: Sebestyén Tibor (2005): Korrupciós trendek a magyar és nemzetközi adatok tükrében 2. rész. (Saját szerkesztés)

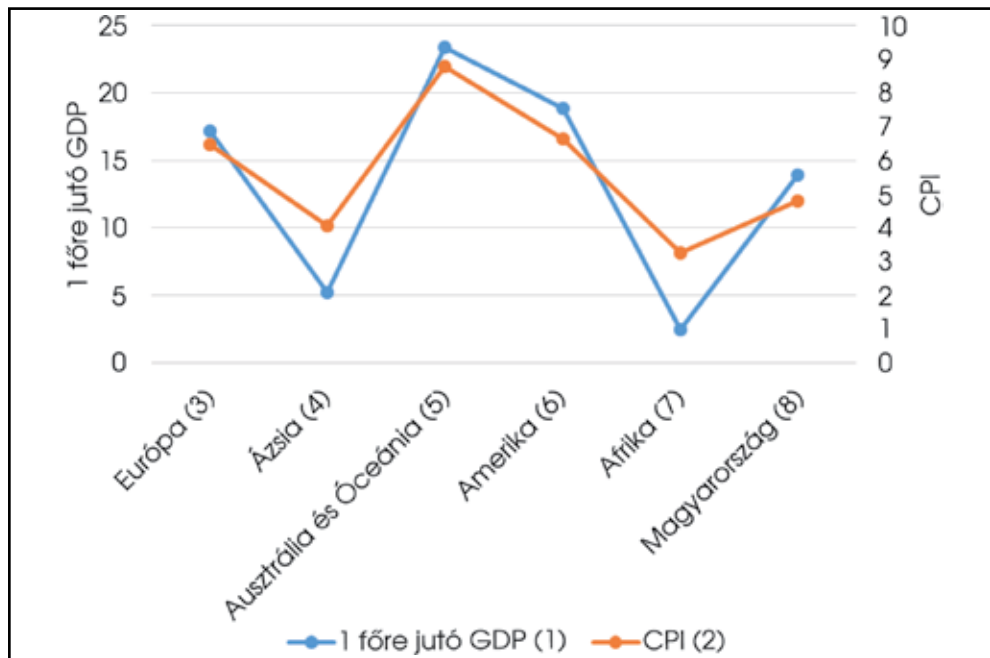

Figure 1.

Characteristics of corruption of the developed and developing countries and continents. (2005) Source: Tibor Sebestyén (2005): Corruption trends in the light of national and international data 2. part. (own editing)

GDP per capita (1) CPI (2) Europe (3) Asia (4) Australia and Oceania (5) America (6) Africa (7) Hungary (8) Million \$ per capita per year (9) Corruption Perception Index (10)

9. A média igen nagy szerepet játszik a társadalom korrupcióhoz való viszonyulásában. Például egy közvélemény kutatás eredménye körülbelül 4 hónapig befolyásolja a véleményünket. A médiában, mivel állandó verseny folyik, az etika, a tisztesség és a sajtó igényei nem mindig járnak kéz a kézben. A korrupció a médiát is fojtogatja; néha a kapzsiság, néha a félelem állja útját egy-egy nagy leleplezésnek. A kormánnyal szembeni fellépés, kritika veszélyeztetheti az újságírók állását, és jól tudjuk, vannak országok, ahol életüket követel. "2001-ben 68 meggyilkolt újságíróból 15-öt a korrupcióval kapcsolatos feltáró tevékenysége miatt öltek meg". (Peters, 2003)
10. Az emberek kora. Vásárhelyi Mária (1998) egy régebbi közvéleménykutatásokon alapuló elemzése azt mutatta meg, hogy a fiatalabb generációk jobban érzékelik a korrupció jelenlétét a hétköznapokban, mint a társadalom idősebb tagjai. A Transparency International (Székely at all, 2012) egyik legújabb kutatásában a fiatalok korrupcióra való hajlandóságát és az ezzel kapcsolatos attitűdjüket vizsgálták meg. A megkérdezett fiatalok többsége szerint, azok az emberek, akik nem családosak, és hazugságmentes életet

élnék, becsületesebbek. A becsületes emberre továbbá jellemző a jogszabályok betartása, illetve a korrupciós ügyletek elkerülése. Ennek ellenére, a megkérdezettek többsége elfogadhatónak tartja a hazugságot, ha ezzel komolyabb problémákat tudnak elkerülni, és úgy gondolják a család és a barátok mellett akkor is ki kell tartani, ha azok jogszabályba ütköző magatartást folytatnak. A kisebb jelentőségű korrupciós gyakorlatok, és amelyek már bevett szokásként jelentkeznek a társadalomban, igen megosztóak voltak a megkérdezett fiatalok körében.

11. Az emberek neme. Az utóbbi időkben a nemek közti különbözőségekre is hangsúlyt fektettek a témával kapcsolatosan. A férfiuralmon alapuló társadalmakban a korrupció magasabb, mint a nemi egyenjogúságot elfogadóban állítja Rose-Ackerman (2006). Ebben a témakörben azonban inkább csak felvetéseket lehet tenni, mintsem konkrét eredményeket, hiszen szükség lenne nők által uralt, vagy nő-domináns társadalmakra, amelyek nem igazán vannak jelen. Sokan úgy gondolják, hogy a nők jogainak növelése csökkentheti a korrupciót. Az is felvetődött, hogy vajon a független nők lényegesen kevésbé korruptak-e. Mindössze annyit lehet kijelenteni, hogy megfigyelhetővé vált, hogy azokban a közösségekben, ahol vegyesen jelenik meg a két nem, kisebb volt a korrupciós ráta, mint a férfi-domináns csoportoknál. Persze az ok-okozati hatás fordítottan is megmagyarázható; az alacsony korrupciós szint korlátozhatja a férfi-domináns hálózatokat, így biztosítva magasabb pozíciókat a nők számára. Azt is megállapították, hogy a nők számának aránya a munkapiacon illetve a parlamentben negatív hatással van a korrupció szintjére. Egyes kutatások azt mutatják, hogy azok az irányelvek, ame-

lyek a nők szerepének növelését szolgálják, segíthetik csökkenteni a korrupció mértékét. Azonban ezen eredményekre más tényezők is befolyásoló hatással lehetnek. A nemek hatása jelentősen csökken, ha egyéb összetevőket is vizsgálunk, mint például a jogállamiság, a sajtószabadság és a demokrácia (Takács, 2011).

A KUTATÁS MÓDSZERTANA

Kutatásunk célja az volt, hogy feltárjunk néhány jellemzőt a fiatalok korrupciós ismereteire vonatkozóan.

A kutatásban a következő feltevésekre kerestük a választ:

K1: Mennyire ismerik a fiatalok a korrupció kifejezés jelentését?

K2: Felismerik-e a korrupciós cselekményeket, vagy arra tett kísérleteket?

K3: Milyenek ítélik meg a hallgatók a korrupció elterjedtségét szűkebb és tágabb környezetükben?

K4: Hogyan állnak hozzá a fiatalok a korrupció "leleplezéséhez" és annak következményeihez?

A célcsoport elsősorban főiskolai hallgatók voltak. A kutatási kérdések megválaszolásához kvantitatív módszert alkalmaztunk: az adatgyűjtést kérdőíves felméréssel végeztük. A kérdőív felvétele online történt 2013 szeptember és október havában. Az online kérdőív véglegesítése előtt próbakérdézet végeztünk, amely során kapott visszajelzéseket felhasználtuk.

A felmérésben résztvevők a demográfiai jellemzők megválaszolásán kívül 12 összetett kérdésre feleltek. Ezek között volt eldöntendő értékelés, rangsorolás, illetve szöveges kifejtés.

A két hónap alatt összesen 160 kérdőívet töltöttek ki. A beérkezett kérdőívek közül 14-et kizártunk, mivel nem az általunk vizsgált korhatárba tartoztak a válaszadók. A válaszadók között a nők, illetve a főváros, város felül reprezentált (2. ábra, 3. ábra).

2. ábra.
Nők és férfiak megoszlása

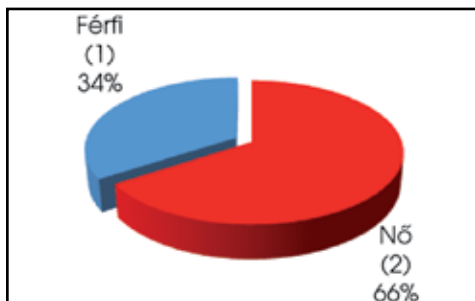

Figure 2.
Distribution of men and women
Man (1) Woman (2)

3. ábra.
A válaszadók lakhely szerinti megoszlása

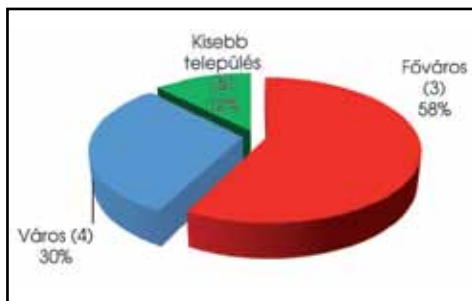

Figure 3.
Distribution of respondents by place of residence
Capital (3) City (4) Township (5)

A kérdőívet Excel 2013 programmal dolgoztuk fel. A statisztikai értékelés egyváltozós analízissel (gyakoriság, középérték mutatók, szórás) és kétváltozós, keresztábra-elemzéssel történt.

HIPOTÉZISEK

H1: A főiskolás hallgatók ismeretei a korrupcióval kapcsolatban felszínesek, gyakran nincsenek tisztában azzal, hogy milyen cselekedet számít korrupciónak.

H2: Hazánkban a fiatalok hasonlóan ítélik meg a korrupciós helyzeteket és azok elterjedtségét, mint a magyar lakosság.

H3: A főiskolás hallgatók, amennyiben tisztában vannak azzal, hogy korrupciós cselekményről van szó, nagyobb részt támogatnák annak leleplezését.

A KUTATÁS EREDMÉNYEI

A FŐISKOLÁSOK KORRUPCIÓS ISMERETEI

A főiskolások korrupciós ismereteinek vizsgálatához egy olyan kérdéssort készítettünk, ahol a felsorolt különböző cselekményeknél (1. táblázat) el kellett dönteniük a válaszadóknak, hogy az esemény szereplői közül ki számít, vagy ki nem számít korruptnak. Minden esethez azt a kikötést tettük, hogy az adott cselekményeket megvalósultnak tekintjük, azaz például az állást elfogadták, a pénzt átadták, stb.

1. táblázat
Korrupciós cselekmények, amelyek szereplőinek tevékenységét a válaszadók elbírálták
(Saját szerkesztés)

Egy hivatali személy családtagjának kínálja fel az állást, akkor is, ha van nála jobb szakértő. (1)
2. Az orvos pénzt kér a szülés lebonyolításáért. (2)
3. Az alkalmazott lefizeti az ellenőrt, hogy megadjon egy engedélyt annak ellenére, hogy nem felel meg a kritériumoknak. (3)
4. Titkos információk kiszolgáltatása plusz pénz fejében. (4)
5. A tanuló a vizsgánál ajándékot ad a tanárnak a jobb jegy érdekében. (5)
6. A beteg pénzt fizet műtété előtt az orvosnak, a sikeresség és odafigyelés érdekében. (6)
7. Az autós lefizeti a rendőrt, hogy ne kelljen ennél jóval drágább büntetést fizetnie. (7)
8. Az apuka megkéri ügyintéző gyermekét, hogy soron kívül intézzék ügyleteit. (8)
9. A bíráló bizottság felajánlja a versenyzőnek az első helyet, egy bizonyos összegért cserébe. (9)

Table 1.
Acts of corruption, in which participants' activities were judged by the responders
(own editing)

An officer offers a certain job to his family member, even if there is a better expert. (1)
The doctor requests money for delivering childbirth. (2) The employee bribes the inspector for receiving a permission, even though he doesn't meet the criteria. (3) Rendition of confidential information in return for plus money. (4) The student gives a gift to the teacher, hoping for a better mark on the exam. (5) A patient pays money to the doctor befor the surgery, hoping for success and more attention. (6) The driver bribes the police, for not paying a higher penalty. (7) The father asks his administrator son to manage his transactions out of turn. (8) The jury offers the fist place to the competitor in exchange for a defined sum. (9)

4. ábra
Az 1. táblázat eseteiből ki számít, ki nem számít korruptnak (Saját szerkesztés)

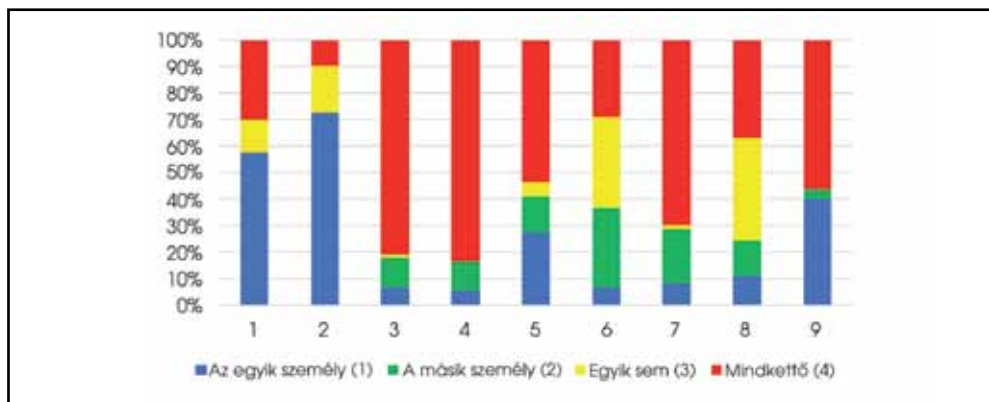

Figure 4.
Diagram 4. Who counts as a corrupted person and who doesn't from the 1st table.
(own editing)

The fist person (1) The second person (2) None (3) Both (4)

A tükros információk pénzért való kiszivároztatását ítélték meg a válaszadók a legeggyöntetűbben, 84%-uk nyilatkozott úgy, hogy mind a két fél korrupciós magatartást tanúsít. A 9-ből 5 kérdésnél válaszolta a fiatalok többsége azt, hogy mindkét fél korrupciót követ el, 2 eseménynél úgy találták, hogy csupán az egyik fél tanúsít korrupciós magatartást. Az események megítélésakor gyakrabban tartották korrupciónak csak a hivatali személyt (orvos, ellenőr, rendőr, stb.), míg a másik felet nem. Ezek az esetek – talán nem véletlen – elsősorban rendőri, ellenőri intézkedéshez vagy az egészségügyhöz kapcsolódnak, amiben sokkal könnyebben válik érintetté az egyébként "vértlen" állampolgár. Az első két kérdés esetében, amikor az urambátyám kapcsolatok kihasználásáról, illetve a paraszolvenciáról úgy esett szó, hogy az esemény leírásából egyértelműen derült ki, hogy a hivatali személy, illetve az orvos a kezdeményező, a másik felet – a juttatást adót – jóval nagyobb arányban "mentették fel" megkérdozett fiatalok, mint azt, aki kérte (4. ábra).

A fenti eredmények azt igazolják, hogy a korrupció megítélése a fiatalok körében elsősorban egyéni meggyőződésen, személyes tapasztalatokon múlik. Ez azért

lehetséges, mert a válaszadó főiskolások hallgatók sok esetben nincsenek tisztában azzal, hogy mi számít korrupciónak és mi nem. Ezért úgy ítéljük meg, hogy az első hipotézis bizonyítást nyert.

A FŐISKOLÁSOK KORRUPCIÓ MEGÍTÉLÉSE

A kutatás eredményei azt mutatják, hogy a társadalmilag elfogadott normák a főiskolásokra is hatnak (2. táblázat). Általánosságban elmondható, hogy a válaszadó hallgatók nem kívánnának elkövetni olyan cselekményt, amit az átlag állampolgár elítél, mint például más hírnevének rontása (6. ábra). Azokban az esetekben, amelyek úgy íródtak be mindennapjainkba, mint "normális" tevékenységek, már nem kapunk ilyen kedvező képet. A hétköznapi korrupció egyik leggyakoribb megjelenése a paraszolvencia (5. ábra) és a nepotizmus. Mindkét esetben az eredmények arra utalnak, hogy a fiatalok többsége "nem tartja bűnnek" ezeket a cselekedeteket. Ez valószínűleg abból fakad, hogy ezeket a tevékenységeket nem kötik össze a korrupcióval, mint az már az első két kérdés vizsgálatakor kiderült.

2. táblázat
A főiskolások hozzáállása bizonyos korrupciós tartalmú cselekményhez

Megajándékozni/lefizetni tanárát jobb jegy érdekében? (1)		Ha felajánlanának előnyösebb pozíciót/helyzetet pénzért cserébe, elfogadná? (2)	
Igen (3)	2%	Igen (6)	37%
Nem (4)	98%	Nem (7)	63%
Már előfordult (5)	0%	Már előfordult (8)	0%
Megrontaná más jó hírnevét saját érdekében? (9)		Ha rokona állást ajánlana magának annak ellenére, hogy nem jó szakember, elfogadná? (10)	
Igen (11)	6%	Igen (14)	70%
Nem (12)	93%	Nem (15)	29%
Már előfordult (13)	1%	Már előfordult (16)	1%
Tenne törvénytelen dolgot annak érdekében, hogy azzal családját segítse? (17)		Fizetne orvosnak jobb/gyorsabb ellátás reményében? (18)	
Igen (19)	53%	Igen (22)	49%
Nem (20)	47%	Nem (23)	38%
Már előfordult (21)	0%	Már előfordult (24)	13%

Table 2.

The attitude of college students to certain corrupt actions.

Would you give gift/money to your teacher in exchange for a better mark? (1) If you were offered a more profitable post/position in exchange for money, would you accept it? (2) Yes (3) Doesn't (4) Have already occurred (5) Yes (6) Not (7) Have already occurred (8) Would you violate one's good reputation in your own interest? (9) If your relative offers a certain job for you, would you take it even though you're not a good expert? (10) Yes (11) Not (12) Have already occurred (13) Yes (14) Not (15) Have already occurred (16) Would you do any unlawful thing for helping your family? (17) Would you pay money to a doctor hoping for better/faster service? (18) Yes (19) Not (20) Have already occurred (21) Yes (22) Not (23) Have already occurred (24)

5. ábra.
Fizetne orvosának jobb/gyorsabb ellátás reményében?

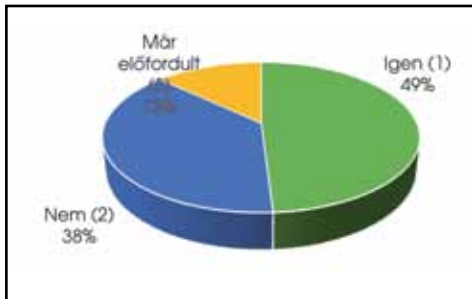

Figure 5.

Would you pay money to a doctor hoping for better service?
 Yes (1) Not(2) Have already occurred (3)

6. ábra.
Megrontaná más jó hírnevét saját érdekében?

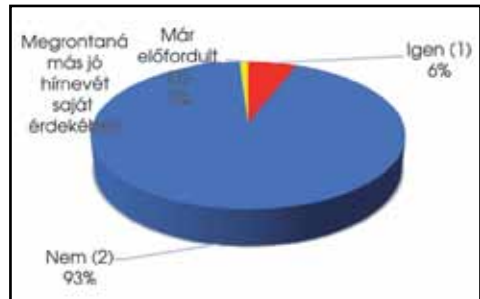

Figure 6.

Would you violate one's good reputation in your own interest?
 Yes (1) Not (2) Have already occurred (3)

A megkérdezett (2. táblázat) 6 esetből ötnél válaszolták azt a hallgatók, hogy nem (0%), vagy csak néhányan (1%) követtek már el ilyen típusú cselekedetet. Ebből a szempontból az egyedüli kirívó eset a hálapénz adása, amiben már 13%-uk "vétkezett".

A legtöbb korrupciós kutatás során hasonló eredmények születtek. A Magyar Közgazdasági Társaság egyik rendezvényén Martin József Péter, a Transparency International magyarországi ügyvezető

igazgatója előadásában kiemelte, hogy az "Egészségügyben követnek el az emberek leginkább korrupciót" (Martin, 2013). A TI egy másik kutatásában, ami kimondottan a fiatalokra vonatkozott, az eredmények szintén arról árulkodnak, hogy többségükben úgy gondolják, a hálapénz a legelfogadottabb viselkedésforma³.

A korrupció megítélését nemcsak konkrét esetek kapcsán, hanem általánosságban is megvizsgáltuk (3. táblázat).

3. táblázat
A korrupció általános megítélését felmérő állítások (Saját szerkesztés)

Magyarországon egyre kevesebb korrupciós esettel találkozhatunk. (1)
2. Magyarország kedvező helyen áll korrupciót tekintve az Európai Unióban. (2)
3. A világon egyre több korrupciós esettel találkozhatunk. (3)
4. Az emberek általában egyre erkölcselenebbül gondolkoznak. (4)

Table 3.

Statements surveying the general perception of corruption (own editing)
 We can meet with less and less corruption cases in Hungary (1) Hungary is in a favorable position in the European Union concerning corruption (2) We can meet with more and more corruption cases in the world. (3) People generally think more and more immorally. (4)

³ Fiatalok és a korrupció Magyarországon <http://www.transparency.hu/GCB2013>

7. ábra
A korrupció általános megítélése a főiskolás hallgatók szerint

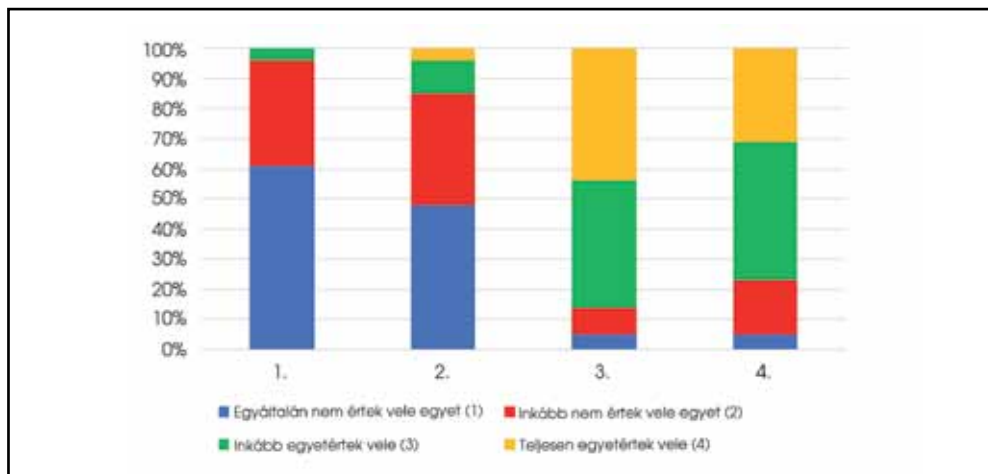

Figure 7.

The general perception of corruption according to college students
I do not agree with it (1) Rather not agree (2) Rather agree (3) Totally agree (4)

Kutatásunkból az derül ki, hogy a főiskolás hallgatók több mint 50%-a gondolja úgy, hogy Magyarországon, az Európai Unióban és az egész világon egyre inkább terjed a korrupció. Az eredmény nem meglepő, hisz már bevezetőben is említettük, hogyha általánosságban kell nyilatkozniuk a megkérdezetteknek, sokkal inkább borúsán látják a korrupcióval való fertőzöttséget, mint a közvetlen környezetükre vonatkozóan (Székely et al. 2012).

A második hipotézisünket, miszerint hazánkban a fiatalok hasonlóan ítélik meg a korrupciós helyzeteket és azok elterjedtségét, mint a magyar lakosság, bizonyítottnak tartjuk.

A FŐISKOLÁSOK HOZZÁÁLLÁSA A KORRUPCIÓ FELSZÁMOLÁSÁHOZ

A kutatás során arra is választ kívántunk kapni, hogy a főiskolás hallgatók, miképp vélekednek a saját szerepükről a korrupció mérséklésével kapcsolatban. Először is azt néztük meg, mennyire normakövetőek, vagy sokkal inkább a saját erkölcsi normáik szerint cselekednek. Az eredmények arról tanúskodnak, hogy bár önmagukat nem tartják normakövetőnek, sokan úgy vélik, amennyiben korrupst magatartást tanúsítanak, nem okoznának gondot a környezetük, a társadalom számára (4. táblázat, 8. ábra).

A korrupció elleni fellépés egyik lehetséges formája, hogy nem hunyunk szemet a környezetünkben tapasztalt korrupciós cselekmények felett. A megkérdezettek többsége úgy nyilatkozott, hogy nem tenne bejelentést, ha környezetében korrupciós tevékenységet észlelne, miközben 9%-uk már tapasztalt ilyen esetet (9. ábra).

4. táblázat
A fiatalok véleménye a normakövetésről a korrupció kapcsán

Ha a környezetemben sokan követnek el korrupct cselekedetet, hajlamosabb vagyok rá én is. (1)
2. Azzal, hogy én korrupct viselkedést tanúsítok, nem okozok jelentős problémát. (2)

Table 4.

*Opinions of young adults in connection with corruption in the aspect of the following norms
If many are persuing corruptive activities in my environment, then I became more likely to participate. (1) With the fact that I am persuing corruptive activities, I do not cause any significant problem. (2)*

8. ábra
A fiatalok véleménye a normakövetésről a korrupció kapcsán

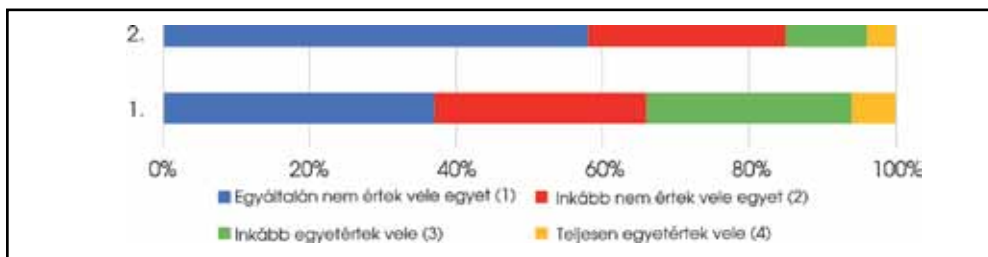

Figure 8.

*Opinions of young adults in connection with corruption in the aspect of following norms
I do not agree with it (1) Rather not agree (2) Rather agree (3) Totally agree (4)*

9. ábra
A főiskolások hajlandósága a korrupciós esetek bejelentésére vonatkozóan

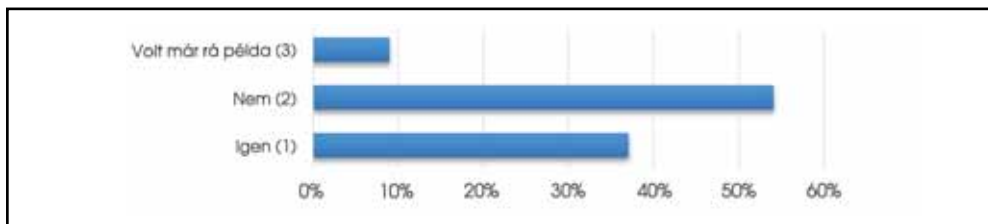

Figure 9.

*The willingness of undergraduates to report cases of corruption
Yes (1) Not (2) Have already occurred (3)*

Arra a kérdésre, hogy miért nem tennének bejelentést, a legtöbben azt választották, hogy nem látná értelmét (52%). 15% fél a következményektől, 13%-ot nem érdekelné, hogy korrupció történt a környezetében, míg 21% azért zárkózna el, mert nem ismeri a feljelentés módját. A Transparency International magyarországi ügyvezető igazgatója előzőekben

említett előadásában azt mondta, hogy az Európai Unióban Magyarországon jelentenek a legkevesebben (70%) a korrupciós eseteket. Martin szerint ennek oka elsősorban, mert nem látják értelmét (41%), illetve félnek a következményektől (21%). Csupán 7% hivatkozott arra, hogy nem tudja, hol tehetné meg (Martin, 2013). A Fiatalok és a korrupció Magyar-

országban⁴ kutatásban ezek az eredmények szintén hasonlóak az általunk nyertekhez. 21% úgy érzi, biztosan jelentené az ügyet, 48% az esettől tenné függővé. 29% fél a következményektől, 36% nem látja értelmét, illetve 16% nem tudja, hol és hogy tehetné meg. Ezen adatok azt bizonyítják, hogy harmadik hipotézisünk nem igazolódott, mivel a főiskolás hallgatók, amennyiben tisztában vannak azzal, hogy korrupciós cselekményről van szó, nagyobb részt nem támogatnák annak leleplezését.

ÖSSZEFOGLALÓ

A korrupció nem önmagától alakul ki, mi emberek hoztuk létre, és mi tartjuk életben. Bár nagy többségünk elféltendőnek festi le ezt a jelenséget, mégis sokan vannak, akik követtek már el, vagy bevallásuk szerint követnének el korrupciós cselekedetet.

Kutatásunk eredményei megerősítenek bennünket abban, hogy fontos lenne a felsőoktatási képzésbe beépíteni a

korrupcióval kapcsolatos ismeretek bővítését. Úgy gondoljuk, szükség van olyan tananyagra, ismeretátadásra, amely felkészíti a fiatalokat a korrupciós helyzetek felismerésére, elkerülésére, illetve az ellene való fellépésre.

A TI egyik kutatásából kiderül, hogy a fiatalok egységes állásponton vannak abban a tekintetben, hogy ma Magyarországon a becsületesség nem kifizetődő tulajdonság, és sokkal jobban boldogulnak azok az emberek, akik készek hazudni, csalni és lopni. Ennek ellenére a fiatalok a korrupcióval szemben nagyobb ellenállóságot tanúsítanak, mint amilyet a társadalom többségéről vélnek. Nagy részük szerint akkor sem elfogadható a törvények megszegése, ha azzal elősegítik saját maguk, vagy a családjuk boldogulását. Emellett számos fiatal egyetért abban, hogy becsületesnek lenni fontosabb az egyéni érdekeknél (Székely, 2012). Úgy gondoljuk, hogy a társadalmunk elemi érdeke, hogy megerősítse a fiatalokat ebben a hitben. A felsőoktatási intézmények pedig ennek támogatásában kiemelkedő szerepet vállalhatnak.

⁴ Fiatalok és a korrupció Magyarországon <http://www.transparency.hu/GCB2013>

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BERECZKEI T. – TÓTH P. (2008): *A korrupció kialakulása és fennmaradása: evolúciós-
etológiai szempontok*. Letöltve: 2013. október 23.
http://mek.oszk.hu/07900/07999/pdf/bereczkei-toth_p.pdf
- BÍRÓ A. Z. (1998): *Mindennapi ellenfelünk, a rend.* (Esettanulmány a korrupció
társadalmi hátteréről) Megj.: Írások a korrupcióról, Helikon-Korridor, Budapest, pp.
209-224 in: SIK E.: *Mindennapi korrupcióink*. Szociológiai Figyelő, 2002. VI. évf. 1-2 sz.
pp. 131-145.
- FENYVESI É. (2013): *Az ezerarcú korrupció*. Multidiszciplináris Kihívások – Sokszínű
válaszok. Budapesti Gazdasági Főiskola Kereskedelmi, Vendéglátóipari és
Idegenforgalmi Kar Közgazdasági és Társadalomtudományi Intézeti Tanszéki Osztály
szimpózium kötete. 2013. Főszerkesztő: dr. Hamar Farkas.
- GLINKINA SZ (2010): *A korrupció mint jelenség: elmélet és oroszországi gyakorlat*.
Letöltés: 2013. október 23.
http://epa.oszk.hu/01700/01739/00070/pdf/EPA01739_eszmelet_85_2010_116-158.pdf
- HANKISS E. (2004): *Társadalmi csapdák és diagnózisok*. Osiris Kiadó, 2004. ISBN:
9789633893623
- HAVASI V. (2009): *Az értékrend és az életminőség összefüggései*. PhD. Debrecen
- MARTIN J. P. (2013): *Korrupciós minták Magyarországon és az Európai Unióban*.
Előadás. Elhangzott: Magyar Közgazdasági Társaság 2013. szeptember 24-i
rendezvényén.
http://www.mkt.hu/docs/2013-09-17-11-00-23-MEGHIVO_V4_Lead_09_24.pdf
- PETERS, B. (2003): *The media's role: covering or covering up corruption?* Global
Corruption Report, 45. oldal. In NÉMETH E. – KÖRMENDI G. – KISS B. – Korrupció és
nyilvánosság. 2011. 56. évf. 1. sz. pp. 57- 65.
- ROSE-ACKERMAN, S. (ed.): *International handbook on the Economics of Corruption*.
Edward Elgar Publishing, 2006. 4-5. 17-22. oldalak
- SEBESTYÉN T. (2005): *Korrupciós trendek a magyar és nemzetközi adatok tükrében*.
2. rész. Polgári Szemle, 2005. május 1. évfolyam 4. sz.
- SIK E. (2002): *Mindennapi korrupcióink*. Szociológiai Figyelő, 2002. 6. évf. 1-2 sz. pp.
131-145.
- SZÉKELY L. – LAKATOS D. – MOLNÁR CS. G. (2012): *Fiatalok és a korrupció
Magyarországon*. Transparency International Magyarország. Letöltés: 2013. október
22.
[http://www.transparency.hu/uploads/docs/Fiatalok_es_a_korrupcio_](http://www.transparency.hu/uploads/docs/Fiatalok_es_a_korrupcio_Magyarorszagon.pdf)
Magyarorszagon.pdf
- SZVETELSZKY ZS: (2009): *Hálópénz – korrupció kicsiben*. Letöltés: 2013. október 23.
http://fn.hir24.hu/itthon/2009/12/30/halopenz_korrupcio_kicsiben
- TAKÁCS I. – CSAPODI P. TAKÁCS-GYÖRGY K. (2011): *A korrupció, mint deviáns
társadalmi attitűd*. Pénzügyi Szemle 2011. 56. évf. 1. sz. pp. 26- 42.
- VÁSÁRHELYI M. (1998): *A korrupció a közgondolkodásban*. Letöltés: 2013. október 23.
http://www.boon.hu/2007/09/A_korrupci_a_k_zgondolkod_sban.pdf

SZERZŐK (AUTHORS)

DR. FENYVESI ÉVA, BGF KVIK, Közgazdasági Intézeti Tanszéki Osztály
KURGYIS ZSUZSANNA BGF KVIK, Turizmus-Vendéglátás BA